

думали про дітей – в глибині душі це стосується нас самих, нас, котрі були дітьми. Антипедагоги вважають, що самовідповідальність - це елемент, який характеризує молодих людей від дитинства, стосується кожної людини!

У випадку конфлікту, та сторона, яка атакує першою, виконує щось важливе для себе але вона не робить нічого проти мене. Розуміння її поведінки як такої, що скерована психічно проти мене підлягає моїй інтерпретації. Через те, що люди з антипедагогічної точки зору, є істотами суспільними і конструктивними, то в людині, яка їх атакує вони вбачають не ворожу силу, а виступ узгоджений з їх власними інтересами. Спокійний, вільний від ненависті погляд на атакуючого дає можливість іншій стороні захищати власні інтереси. Можливо, завдяки тому, що легше розпочати розмову з атакуючим (тому що його поважають й атакуючий не почуває себе ворогом якого ненавидять) або через свій спокійний спосіб реагування, він помічає ефективнішу протидію і може впровадити її в життя скоріше, ніж той, хто почуває себе у якості того, хто постійно захищається.

Сьогодні, коли педагогічна теорія долає технократичний підхід до виховання як цілеспрямованого впливу на дитину з метою формування певного типу особистості, зручного для подальшого управління ззовні, готового жити в умовах постійного контролю поведінки та жорсткої регламентації духовного життя, спадщина теоретиків антипедагогіки потребує особливої уваги. Орієнтація суспільства на цінності загальнолюдського і національного характеру обумовлює актуальність та доцільність дослідження гуманістичної спадщини зарубіжної педагогіки, в якій вагоме місце посідають ідеї «антипедагогіки» як одного із радикальних напрямів педагогічного гуманізму ХХ ст.

Література:

1. Schoenebeck von H. Antipadagogik im Dialog: eine Einfuhrung in anti-padagogische Denken. Weinheim-Basel, 1989;
2. Mannoni M. «Scheisserziehung». Von der Antipsychiatrie zur Antipadagogik. Frankfurt am Main, 1987;
3. Heitger M. Uber die Notwendigkeit einer philosophischen Begrundung von Padagogik // Vierteljahrsschrift fur wissenschaftliche Padagogik. 1992. Bd. 68. Hf. 1. S. 33;
4. Oelkers J., Lehman Th. Antipadagogik. Herausforderung und Kritik. Weinheim-Basel, 1990. S. 79.

УДК 37.013.42

Слюсаренко Н.В., Сав'юк А.М.

РОЛЬ ЖІНОЦТВА В ОСВІТНІХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглядається проблема ролі жінки в освітніх процесах України в 90-х роках ХХ століття. На прикладах діяльності жіночих громадських організацій доведено, що жінки відіграють велику роль в освітніх процесах суспільства.

Громадсько-політичне життя сучасного суспільства свідчить про наявність позитивних перетворень у соціальному статусі жіноцтва, про підвищення їхньої ролі в світовому співтоваристві. Постійно зростають соціальні запити щодо використання духовного та економічного потенціалу жінок. Зазначене значною мірою стало можливим унаслідок прийняття наприкінці ХХ століття ряду законопроектів та постанов, які розширили можливості для діяльності жіноцтва.

Це, наприклад, постанова Кабінету Міністрів України „Про довгострокову програму поліпшення становища жінок, сім'ї, охорони материнства і дитинства” (1992 р.). Прикладом можуть також слугувати Парламентські слухання про виконання в Україні Конвенції ООН „Про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок”. Вони відбулися 12 серпня 1995 року і були присвячені участі України в Четвертій Всесвітній Конференції ООН зі становища жінок (Пекін. 1995 р.) [4].

Наприкінці ХХ століття прийнято також цілу низку документів, спрямованих на активізацію участі українського жіноцтва в дослідницькому та академічному процесах. Ними передбачено широке залучення жінок до всіх сфер освіти, сприяння розкриттю їхніх інтелектуальних і творчих можливостей, проведення просвітницьких заходів, розроблення інформаційно-методичних матеріалів з питань збереження та зміцнення здоров'я жінок, програми підтримки молодих учених з метою забезпечення реалізації рівних можливостей жінок і чоловіків у науковій діяльності, започаткування проведення щорічного конкурсу на кращу наукову працю жінки-науковця тощо [2].

Водночас у суспільстві продовжували панувати стереотипи: жінка - матір, хатня господиня, а у громадському житті вона відігравала в переважній більшості випадків другорядні ролі. Подолати зазначені стереотипи були призначені, насамперед, численні жіночі організації, значна частина з яких активізувала або розпочала свою діяльність у 90-ті роки ХХ століття. На це вказують дослідження багатьох науковців (А.Лисенко, В.Булаво, Г.Запорожець, Г.Тимошко, Н.Дармограй, Н.Ковалішина, О.Лазоренко, О.Ярош та ін.). Кожен із дослідників розглядав окрему сферу, напрям діяльності жінок в державотворчих, суспільних процесах. Однак роль жіноцтва в освітніх процесах нашої країни в різні історичні періоди досліджена ще недостатньо.

Мета даної публікації – висвітлення ролі жіноцтва в освітніх процесах України кінця ХХ століття.

Зауважимо, що протягом ХХ століття державні процеси спонукали до залучення жінок до всіх сфер життя. Держава докладала чималих зусиль для того, щоб хоча б на законодавчому рівні створити необхідні умови для забезпечення рівних можливостей для інтелектуальної діяльності жінок і чоловіків.

Як наслідок, жінки отримали рівні з чоловіками права у здобутті середньої та вищої освіти, навчанні в аспірантурі та докторантурі. Ці права, закріплені в Конституції України, Законі України „Про освіту”, інших документах, жінки використовують повною мірою. Це підтверджують статистичні дані, які свідчать, що кількість жінок в Україні, які наприкінці ХХ століття мали середню і вищу освіту, в порівнянні з чоловіками була значно більшою.

Таблиця 1

Розподіл науковців України за статтю, віковими групами, вищими науковими званнями (на кінець 1999 року)

Показник	Всього	Із них	
		Жінок	Чоловіків
Всього науковців	10233	1507	8726
із них у віці:			
до 30 років	1	1	–
31-40 років	224	48	176
41-50 років	1736	306	1430
51-55 років	1463	229	1234
56-60 років	1849	254	1595
61-70 років	3680	462	3218
старші 70 років	1280	207	1073
із них мали наукові звання:			
академіка	1407	88	1319
члена-кореспондента	518	42	476
професора	5281	620	4661
доцента	1726	301	1425
старшого наукового співробітника	2270	406	1864

Джерело: [6, с. 108].

За даними 1999 року в Україні було 1507 жінок, які мали науковий ступінь. Із них мали наукові звання: академіка – 88 жінок, члена-кореспондента – 42, професора – 620,

доцента – 301, старшого наукового співробітника – 406 [6, с. 108]. На перший погляд показники досить непогані, однак, якщо порівняти їх з аналогічними даними, що характеризують представництво чоловіків у науковій сфері, то результат буде невтішний (див. таблицю 1). Тобто наприкінці ХХ століття українські жінки в багатьох випадках, на жаль, обмежувалися середньою або вищою освітою, а тому наукова сфера була представлена переважно чоловіками.

У той самий час, жіноцтво не залишалося осторонь суспільних процесів, а тому в останнє десятиріччя ХХ століття активізувало свою діяльність. На це вказує, наприклад, А. Стахневич у своїй дисертаційній роботі „Участь жінок у розбудові громадянського суспільства в Україні (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.): історичний аспект”, де виділено 5 етапів розвитку жіночого руху в Україні в 90-х роках ХХ століття:

1) кінець 80-х – початок 90-х років – період, коли створено Міжнародну організацію „Жіноча громада”, Спілку жінок України, Всеукраїнське жіноче товариство імені Олени Теліги, які, на думку автора роботи, визначили основні завдання та види діяльності жіночого руху в часи проголошення незалежності України;

2) 1991 – 1996 роки – період між проголошенням в Україні незалежності та прийняттям нової Конституції, для якого характерним є розширення масштабів діяльності жіноцтва на Україні та, як наслідок, створення багатьох всеукраїнських громадських жіночих організацій;

3) друга половина 1996 – 1997 роки. Цей етап характеризується окремим видом діяльності жіноцтва, яка мала благодійницьке спрямування;

4) 1997 – 1999 роки – період виникнення жіночих політичних партій;

5) з 2000 року – період, коли декілька жіночих громадських організацій об'єднувались для більш ефективної діяльності, керуючись спільними цілями та завданнями [5].

На всіх названих етапах жінки спрямували свої творчі сили на утвердження в суспільстві історичних святинь, національних ідеалів і духовної культури, виховання нової генерації української молоді, здатної будувати правову демократичну українську державу. Незважаючи на багато чисельність та різноманітність жіночих організацій, їх діяльність мала на меті відродження національних традицій та звичаїв, сприяння створенню національної освіти та виховання, опіку дитячих закладів тощо. Для цього вони проводили різноманітну роботу (організовували тематичні конференції, проводили семінари, диспути, лекції тощо).

Разом із тим у діяльності жіночих громадських організацій було чимало відмінностей, які дозволили А. Стахневич поділити їх на чотири типи:

1) історичний чи традиційний – організації, які відродилися на базі раніше існуючих жіночих організацій (Союз Українок, Союз жінок України, Міжнародна організація „Жіноча громада”);

2) організації соціально-благодійницького спрямування („Комітет солідарності матерів України”, „Федерація багатодітних жінок”, „Мама – 86”, Асоціація „За генофонд України”, „За майбутнє дітей України”, Всеукраїнська спілка багатодітних);

3) організації, основною сферою яких є економічна діяльність („Жіноча справа”, Асоціація жінок в агробізнесі);

4) організації науково-освітнього спрямування (Міжнародна неурядова організація „Надія”, жіноча громадська організація „Дія”, неурядова некомерційна науково-дослідна організація „Центр дослідження дитинства при Українському інституті соціальних досліджень” (м. Київ) та ін.) [5].

Оцінюючи діяльність жінок та жіночих громадських організацій усіх типів в досліджуваній період, треба констатувати, що кожна з них не тільки мала в своїй програмі освітні цілі, а й приймала активну участь у виховних та освітніх процесах, намагалася вивчити проблеми молоді та провести ряд заходів для їх вирішення. Так, жіноцтво не стоїть осторонь проблеми погіршення здоров'я молоді, а намагається діяти

так, щоб покращити ситуацію, яка склалася в сучасному суспільстві (надмірна захворюваність на туберкульоз, сифіліс, СНІД, збільшення вживання наркотичних речовин та ін.). Жіночі громадські організації проводять в закладах освіти чимало заходів, спрямованих на пропаганду серед молоді здорового способу життя, фінансують та організують центри, клуби для постійної боротьби зі шкідливими звичками. Наприклад, Волинська обласна організація „Дія” активно контролювала умови проживання студентів у гуртожитках. З цією метою її члени перевіряли гуртожитки педагогічного училища та Волинського університету, звертались із пропозиціями щодо поліпшення умов проживання студентів до керівників цих навчальних закладів. Кримська організація „Дія” у Міжнародний день боротьби з палінням розпочала акцію „Я не палю”, яку підтримали Кримська академія природоохоронного і курортного будівництва, Кримське художнє училище імені Семашка та Центр наркології й психосоматичної медицини. Ціль проведення акції – профілактика паління в молодіжному середовищі, підвищення мотивації до ведення здорового способу життя. Під час акції проведено круглий стіл, виставку кращих плакатів у навчальних закладах міст України, організовано молодіжний антинікотинний марш вулицями міст, телеміст між містами Ялта – Павлоград – Чернігів – Київ, присвячений одній із найважливіших проблем людства – боротьбі зі СНІДом [1].

Особливу увагу жіноцтво України приділяє проблемі здобуття молоддю якісної освіти та її успішному працевлаштуванню. Це не є випадковим, адже більшість випускників навчальних закладів не отримують необхідної кваліфікації, а тому невдовзі після формального працевлаштування опиняються на вулиці. Щоб подолати зазначену проблему жіночі громадські організації активно поширюють серед молоді елементарні технічні, агрономічні знання шляхом організації відповідних курсів, спецкурсів, студій, освітніх центрів, намагаються полегшити процес їхнього працевлаштування.

Ураховуючи, що згідно із статистичними даними 1998 року в нашій країні проживало 27 млн. жінок (53% всього населення), а серед студентів вищих навчальних закладів в державному та недержавному секторі їх було відповідно 49,2% та 59,9%, жіночі громадські організації вирішили впливати на виховання та навчання жіночої молоді через вищі навчальні заклади. Як наслідок, в навчальних закладах України з 1998 року впроваджено читання спецкурсів: „Жінка, сім'я, суспільство”, „Жінка і політика” та інших. У цей період жіночими громадськими організаціями, які діяли на базі університетів, заплановано перейняти досвід університетів Західної Європи та Північної Америки та створити так звані „Жіночі студії” або спеціалізовані міжпредметні програми для жінок, започатковані за кордоном ще в середині 60-х років ХХ століття. Подібного роду діяльністю займалися такі університети США, як Університет Сан-Дієго та Cornell University. В них спочатку викладачі включали курси „Жінки та економіка”, „Жінки і політика” до основних навчальних курсів. Згодом група молодих учених, до якої приєднувались студенти старших курсів і активісти жіночих громадських організацій, започаткувала курс „Вступ до жіночих студій” і запропонувала його загальному колу слухачів. У 60-ті роки число таких курсів виросло до рекордної кількості і переросло у програми. Вони склалися з міжпредметних груп курсів про жінок та гендерне питання і часто ставали основними курсами [3].

Жіночі громадські організації в Україні, які виникли наприкінці ХХ століття, мають за мету впливати на всі сфери діяльності молоді, формуючи у неї правильну позицію в житті. Вони намагаються активно виконувати виховну та навчальну роль в освітніх процесах, розгортаючи свою діяльність в дошкільних, шкільних та вищих навчальних закладах. Наслідком їхньої діяльності стало, наприклад, запровадження у вузах спеціальних тем з історії жіноцтва, психології, жіночої літератури. Серед них: „Політика і жінка”, „Американська жінка в історії та культурі”, „Гендерні дослідження в соціології”, „Гендерна літературна критика” та інші [3].

Вищезазначене є закономірним, адже жінки є основними вихователями не тільки в сім'ї, а й в усіх навчальних закладах. Так, кількість жінок, які працюють в освітній галузі в

1995 та 1999 роках була значно більшою ніж кількість представників чоловічої статті. Це підтверджують відповідні статистичні дані, наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Питома вага жінок у загальній кількості працівників освітньої галузі та їхня середньомісячна заробітна плата по відношенню до заробітної плати чоловіків

Галузі економіки України	Питома вага жінок у загальній кількості працівників галузі, %		Середньомісячна заробітна плата жінок (у відсотках до заробітної плати чоловіків)	
	1995 рік	1999 рік	1995 рік	1999 рік
В усіх галузях економіки України	49,9	49,6	68,6	72,4
Освіта	73,7	74,4	57,3	70,0

Джерело: [6, с. 100].

Показники таблиці 2 доводять, що у питома вага представниць жіночої статті в освітній галузі у 1995 та 1999 роках складала відповідно 73,7% та 74,4%. Тобто жінки виховували підростаюче покоління не тільки в своїх родин, а й працюючи в закладах освіти. У той самий час вони отримували за це середньомісячну заробітну плату, яка була значно меншою ніж оплата праці чоловіків (відповідно 57,3 та 70,0 відсотків від заробітної плати чоловіків). Останнє можна пояснити тим, що в більшості випадків керівні посади в закладах освіти, де оплата праці є вищою, обіймали чоловіки, а жінки виконували менш кваліфіковану роботу.

Варто визнати, що аналогічна ситуація зберігалася і на початку XXI століття. Так, станом на 1 вересня 2002 року жінки становили понад 80% працівників загальноосвітніх шкіл (близько 100% представників жіночої статі складали викладачі української мови та літератури, історії, хімії, біології, 75% жінок працювали директорами, близько 80% – заступниками директорів), у профтехучилищах працювало 70% жінок, вихователями дошкільних закладів – 87%, у профільних позашкільних закладах (клуби туристсько-краєзнавчої, науково-технічної, еколого-натуралістичної, художньо-естетичної творчості, станції юних натуралістів, школи мистецтв тощо) – 66% . Окрім того жінки становили понад 98 % працівників бібліотек [2].

У цей період освіта також належала до таких соціальних сфер, де жінки становили переважну більшість від загальної кількості працюючих (74%). Чисельність жінок-педагогів переважала як у закладах дошкільної освіти (повністю жіноча сфера), загальноосвітніх школах, так і у вищих навчальних закладах. Проте у школах та вузах серед керівного складу, як і раніше, переважали чоловіки. Значно більше їх було і в органах управління освітою. Так, усі ректори державних вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації – чоловіки. Серед начальників управлінь освіти (включаючи Міністерство освіти Автономної Республіки Крим) жінки становили 7,4%, серед керівного складу Міністерства освіти і науки України (включаючи заступника Міністра, начальників і заступників начальників управлінь) – 23,5% [2].

Наведені дані свідчать про величезну роль жінок України в освітніх процесах, адже вони були і є особами, які безпосередньо впливають на підростаюче покоління. Їм належить пріоритетна роль у вихованні молоді, підготовці її до участі у громадсько-політичному та соціально-економічному житті держави. Жінки все активніше займаються важливими для сучасного розвитку України проблемами освіти підростаючого покоління не лише працюючи в освітній галузі, а й у складі жіночих громадських організацій. Діяльність таких організацій є різноплановою і потребує детального дослідження та вивчення.

Література

1. Всеукраїнська громадська організація „Дія” >> Об’єднання >> „Дія в регіонах” // diya.org.ua/ua/assn/regions.htm.

2. Жінки в науці та освіті України. >> Становище українських жінок в освіті та науці // www.soclist.by.ru/index.htm.
3. Запорожець Г.В. „Жіночі студії” як міжпредметна програма в історичному та сучасному контексті // Наукові праці. Педагогіка. – Випуск 13. – 2003. – С.110-112.
4. Лисенко А.І. Правовий механізм забезпечення рівноправ'я чоловіків і жінок та діяльність жіночих організацій (1991-2001) // Наукові праці. Педагогіка. – Випуск 14. – 2003. – С.150-154.
5. Стахневич А.І. Участь жінок у розбудові громадянського суспільства в Україні (90-ті рр. ХХ - початок ХХІ ст.): історичний аспект. – Автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01 / Східноукраїнський нац. ун-т ім. В.Даля. – Луганськ. – 2004. – 18 с.
6. Україна. П'ять років після Пекіну. Звіт про виконання в Україні положень Пекінської декларації та Платформи дій, схвалених Четвертою Всесвітньою конференцією із становища жінок (1995-2000). – К.: Видавництво „ЛОГОС”, 2001. – 111 с.

УДК 37.014.5

Стинська В.В.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Інтеграційні процеси, що охопили Європу, покликані сформувати спільний освітній та науковий простір задля підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки і вищої освіти у світовому вимірі.

Сьогодні 45 європейських країн, включно з Україною підписали Болонську декларацію, що проголошує шість цілей, які планується досягти до 2010 року, а саме: прийняття загальної системи учених ступенів, зокрема через затвердження Додатка до диплома; запровадження в усіх країнах двох циклів навчання (при цьому перший, бакалаврський цикл, має тривати не менше 3 років, а другий, магістерський — не менше 2, і вони мають сприйматися на європейському ринку праці як освітні та кваліфікаційні рівні); створення системи кредитів відповідно до європейської системи трансферу оцінок, включно з постійним навчанням; сприяння європейській співпраці щодо забезпечення якості освіти, розробка порівняльних критеріїв і методів оцінки якості; усунення перешкод на шляху мобільності студентів і викладачів у межах визначеного простору [1, 95].

В Україні Болонський процес офіційно розпочався 19 травня 2005 р. із підписанням декларації на конференції у м.Берген (Норвегія). Ось чому сьогодні важливо розглянути стратегічні завдання розвитку вищої освіти на Україні та шляхи її адаптації до європейських стандартів у практичній площині, а не обмежуватися лише їх обговоренням на конференціях. Тому метою статті є окреслення основних проблем на шляху реформування вищої освіти України у контексті Болонського процесу.

Проблеми та перспективи інтеграції України в освітній простір європейських країн є предметом жвавих дискусій у професійному та науковому середовищі. Зокрема, аспекти національної ідентифікації у контексті глобалізаційних процесів аналізують В.Бондар, О.Вишневський, О.Дем'янчук, К.Корсак; нормативно-правового забезпечення освітніх реформ – В.Кремень, С.Ніколаєнко; структурного реформування вищої освіти – Я.Болюбаш, М.Головатий, С.Гулько, М.Євтух, В.Журавський, М.Згуровський, А.Колот, М.Степко; модернізації педагогічної освіти – В.Андрущенко, І.Зязюн, Н.Побірченко, П.Щербань; сутності кредитно-модульної системи – Ю.Рудавський, П.Сікорський, О.Спін та ін.

На сучасному етапі мета вищої освіти – це підготовка фахівців, здатних забезпечити перехід від індустріального до інформаційно-технологічного суспільства через новаторство у навчанні, вихованні та науково-методичній роботі. Це зумовлює